

DE CONCESSIE VAN DE AANLEG VAN DE VUURTORENWIJK.

door Daniel DEWULF.

1. DE IMMOBILAIRE BEWERKINGEN.

Het gedeelte van Bredene tussen de havengeul en de Groendijkstraat werd bij Oostende gevoegd bij Koninklijke Besluiten van 18.07.1877 en 24.08.1897.

Dat de geschiedenis van de concessie van de aanleg van de Vuurtorenwijk vrij nauwkeurig en uitgebreid kan geschreven worden, is aan een toeval te danken. Het archief van de stad Oostende is immers teloorgegaan in de brand van het stadhuis in mei 1940, maar de meeste dossiers betreffende de "concessie OPEX" waren op dat ogenblik ten huize van de heer Jules Peurquaet, toen schepen van de concessie, terwijl ook de heer Oscar Surmont, toenmalig conducteur van de stedelijke Wegendienst, enkele bundels bewaard had.

De aanleg van de Vuurtorenwijk -en hiermee werd bedoeld de zone tussen de Ed. Moreauxlaan, de Spuikom en de huidige grens van Bredene-, werd in openbare aanbesteding gesteld (1), en de aannemer Jean-Baptiste Lebleu diende op 22.10.1924 twee offertes in :

In het eerste aanbod vroeg de belanghebbende van de Stad Oostende de betaling van $20 \times 360.000 \text{ fr} = 7.200.000 \text{ fr}$, in het tweede vroeg hij $20 \times 60.000 \text{ fr} = 1.200.000 \text{ fr}$, plus zekere technische wijzigingen aan het lastenboek.

¹. De briefwisseling met de N.V. "OPEX" werd in het Frans gesteld. Het concessiecontract en zijn annexe waren in het Nederlands, en de N.V. "OPEX" maakte er een vertaling in het Frans van. Onnodig te zeggen dat de nederlandse en de franse tekst enige belangrijke tegenstrijdigheden vertoonden

In een rapport, op 11.03.1942 opgesteld door (inmiddels overleden) drie Stadsambtenaren, wordt hierover het volgende aangestipt :

"Bij het onderzoek van de soumissies gedaan door den huidige beheerder van OPEX, den toenmaligen Stadsingenieur Verraert, werd onmiddellijk het voorstel Lebleu met annuïteiten van 360.000 fr afgewezen, daar de stadsfinanciën geen dergelijke uitgaaf toelaten en werden de onderhandelingen met M. Lebleu gevoerd met het oog op het bewerken van een ontwerp-variante, mits weglating nochtans van de betaling van de annuïteiten van 60.000 fr.

Hier willen we een belangrijke factor in de destijds gevoerde discussies in het licht stellen :

Het lastenboek bepaalde dat de gebeurlijk verleende subsidiën zouden ten goede komen aan de stad.

Welnu, wij herinneren ons zeer goed dat in de onderhandelingen gevoerd tussen M. Lebleu en M. Verraert (2), eerstgenoemde zich bereid verklaart te verzaken aan de annuïteiten van 60.000 fr zoo van haar kant de Stad zou afzien van de subsidiën van Staat en Provincie, en zich zou beperken zelf de ontwerpen van inrichting van riolen en water goed te keuren bij uitschakeling van de hoogere overheid".

... Laat ons nu nagaan wat, ten dien opzichte, het proces-verbaal van aanbesteding in datum van 27 december 1924 aangeeft. Dit vinden we in 5° van gezegd document :

"De betreffende werken zullen in openbare aanbesteding gesteld worden door de zorg van het Schepencollege, en de door de Openbare Machten verleende toelagen voor die werken zullen gebracht worden op het krediet van de vergunninghoudende maatschappij".

2. Toenmalig stadsingenieur.

OPEX beweert dat, gezien in het proces-verbaal van aanbesteding het woord "gebeurlijk", voorzien in de tekst van het lastenboek, niet meer voorkomt, er dus spraak is van onbetwistbare subsidies. Dit beweren schijnt ons onaanneembaar, wanneer de Stad zelf de subsidiën zal genieten (tekst lastenboek) meldt ze : gebeurlijk. Hoe zou ze anders kunnen bedoelen, wanneer ze deze subsidiën afstaat aan een derde ?. Dit vooral dat eenieder weet dat "subsidiën" nooit een verplichting zijn.

Het gaat hier over zeer hoge bedragen, en de beide partijen hebben, met een weergalozе koppigheid, ieder haar zienswijze een 30-tal jaren standgehouden. Dit onderwerp alleen verdient een afzonderlijke studie. Die zaak bewijst al dat de stedelijke bureaucratie de financiële verhoudingen van zulke concessie niet begreep. Iedere manager, maar ook de gewone burger beseft toch dat een private vennootschap, als zij verzaakt aan het toekennen van 20 jaarlijkse annuïteiten van 60.000 fr (een enorme som in 1924), niet kan bedoelen dat zij daarenboven en als compensatie de subsidie op de uit te voeren werken laat vallen. Met "afstand van de subsidies" bedoelde zij ontegensprekelijk "afstand aan haar, de N.V. "OPEX" en niet aan de Stad.

Wat er ook van zij, de N.V. "OPEX" hield staande dat zij die subsidies tegoed had, en legde eenvoudig verder geen rioelen, waterleidingen of rijwegverhardingen, terwijl in de gemeenteraad verklaard werd dat de concessiehoudende vennootschap haar verplichtingen niet wou nakomen.

Er waren nog diverse andere aspecten verbonden aan de concessie, die voor de N.V. "OPEX" zéér belangrijk waren. Immers, volgens het artikel 1 van het lastenboek van 1924 bevat de concessie onder meer de volgende immobilaire bewerkingen:

"Het recht voor den concessionaris van alle gronden van de wijk per strooken te onteigenen, hetzij voor den wederverkoop te zijn uitsluitelijke profijte, hetzij voor

den wederafstand aan de Stad Oostende, die ze zal bestemmen tot doeleinden van openbaar nut zooals 't gezegd is in het nr 3 van tegenwoordig artikel. Dit recht zal zich uitstrekken op eenen termijn van twintig jaren, te beginnen van de goedkeuring van het bepaald contract. Deze onteigeningen zullen door de Stad gedaan worden op de uitsluitelijke kosten van den concessionaris, in uitvoering van het Koninklijk Besluit van 15 Januari 1923. De onteigende gronden zullen hem, onmiddellijk na den aankoop, overgegeven worden".

Men begrijpe goed het doel van deze bepaling: de Stad zou eenvoudig ALLE gronden van de wijk onteigenen, vervolgens zou de N.V. "OPEX" haar die gronden teruggeven die bestemd waren als bedding van openbare wegen, terwijl de N.V. "OPEX" de tientallen en tientallen kavels voor privaatbouw mocht behouden. Het valt in het oog dat de N.V. "OPEX" moest pogen in het bezit te geraken van deze kavels voor privaatbouw, hetgeen in principe zonder problemen kon gebeuren: de Stad kocht de eigendommen in der minne of onteigende ze gerechtelijk en droeg ze vervolgens tegen terugbetaling van de gedane uitgave over aan de N.V. "OPEX".

De zaken waren echter veel meer gecompliceerd dan dat: de economische crisis van het begin der jaren '30 was daar, en de N.V. "OPEX" moest op een of andere wijze zien aan geld te geraken. Van de manier waarop zij daarin slaagde, - met de bewuste of onbewuste hulp van het Stadsbestuur - kan men op zijn minst zeggen dat die weg wonderbaar was.

De stadsingenieur Verraert schreef in een rapport van 26 November 1931:

"Bij den aanvang van de onteigeningen bevond het kadastraal plan zich in een toestand van onbeschrijflijke wanorde, en moeizame en geduldige opzoekingen waren noodig om de eigendomstitels te vinden. Hier dient te worden aan toegevoegd dat het oorspronkelijk rooiplan meerdere keeren gewijzigd werd tot het uiteindelijk door het

Schepencollege in overleg met de N.V. "OPEX" werd aangenomen. Het moet nog goedgekeurd worden door den gemeenteraad en bij koninklijk besluit.

De traagheid van de werking van de experten belast met het schatten van de waarde van de onteigende goederen, is spreekwoordelijk, en het werk bleef duren omwille van den toestand van het kadaster. Tijdens de opzoekingen zijn enkele experten overleden, en dezen dienden door nieuwe te worden vervangen.

...De N.V. "OPEX" werd in het bezit gesteld van het algemeen plan van het rioolstelsel en van het drinkwaternet. Het opstellen van die plans vergde meerdere jaren tijd, want ze moesten steeds weer worden aangepast als gevolg van de opeenvolgende wijzigingen van de werkprogramma's van de betrokken administraties.

Hier is de N.V. "OPEX" in staat een deel van den verloren tijd in te winnen, en zij moet eerst en vooral, waar dit mogelijk is, de moerleidingen plaatsen.

De meeste straten in de zone A (tusschen de Voorhaven en de Stanleylaan) zijn verhard met de producten voortkomend van de afbraak van de Duitsche bunkers. Deze fundering werd bedekt met een laag as. Dit is vanzelfsprekend maar een voorlopige oplossing, in afwachting dat de bebouwing verder zal gevorderd zijn, want geen enkele verharding is bestand tegen het vrachtvervoer in de wijk... Men mag niet uit het oog verliezen dat de concessie een gemeenschappelijk werk is van de Stad en van de vennootschap, de bases ervan zijn zonder voorgaande, het succes belangt de beide partijen aan. Het zou dus logisch, ja behendig zijn vanwege het Stadsbestuur, zich begrijpend te toonen jegens de concessionaris en hem nieuwe uitvoeringstermijnen toe te kennen, waarvan de ervaring de wenschelijkheid heeft aangetoond".

Een avenant aan het lastenboek werd op 14.07.1931 ondertekend en bevatte omzeggens uitsluitend tegemoetkomingen ten voordele van de N.V. "OPEX". Reeds in 1928 werd door de heer Stadsingenieur M. Verraert een verslag opgesteld over de mogelijkheden van "compensaties" aan de N.V. "OPEX".

Op de Vuurtorenwijk hadden zeer veel gerechtelijke onteigeningen plaats, en wel van 234 percelen in de jaren 1925-26 - 27.

Een gerechtelijke onteigening geschiedde in twee fasen: een eerste vonnis, declaratief vonnis genoemd, stelt vast dat alle door de wet voorgeschreven formaliteiten vervuld zijn en dit vonnis hield de overdracht van eigendom in ten voordele van de gemeente. De vroegere eigenaar blijft echter in het bezit van het goed totdat de onteigeningsvergoeding in de consignatiekas gestort is en een tweede vonnis, likwidatief vonnis genoemd, staat de inbezitneming toe nadat de betaling werd gedaan.

Velen van deze onteigenden werden niet tijdig door de N.V. "OPEX" betaald (³), en deze maatschappij verkeerde, na de crisis 1929-30, in financiële moeilijkheden. Zolang de N.V. "OPEX" niet betaalde kon de Stad weigeren die gronden aan de concessionaris over te geven.

DOCH BIJ AKTE, VERLEDEN VOOR DE BURGEMEESTER Ed. MOREAUX (⁴) OP 23.06.1931, WERDEN 39 HECTARE, 73 ARE, 94 CENTIAREN (397.394 m²) ONTEIGENDE GRONDEN AAN DE N.V. "OPEX" OVERGEDRAGEN.

Dit was misschien nog niet zo erg, zo er ten voordele van de Stad (en, op indirecte wijze van de onteigenden) maar een hypothecaire inschrijving genomen werd. MAAR BIJ DEZE AKTE WERDEN DE GRONDEN DOOR DE STAD OVERGEGEVEN VRIJ EN ONBELAST VAN ALLE VOORRECHTEN EN HYPOTHEKEN.

Om de ernst hiervan aan te tonen, volgt een deel van de letterlijke tekst van de akte:

³. In 1965, of 40 jaar later, waren enkele nog niet geregeld.

⁴. De voornaamste verkeersader van de Vuurtorenwijk, werd Dr. Ed. Moreauxlaan genaamd.

De Stad Oostende draagt over aan de naamlooze vennootschap "Oostende-Phare et Extensions" (OPEX) alhier vertegenwoordigd door de voornoemde vertegenwoordigers, in vollen eigendom en voor vrij van alle welkdanige voorrechten en hypotheken, met vrijwaring van alle stoornissen, uitwinningen en alle welkdanige hindernissen, en met de bestaande actieve en passieve erfdiensbaarheden, de hierna vermelde gemeentegoederen.

Deze overdracht geschiedt gratis in uitvoering van artikel 1 van het kohier van lasten en voorwaarden betreffende de concessie bij openbare aanbesteding van den aanleg van de Vuurtorenwijk te Oostende (5).

De N.V. "OPEX" heeft er later op gewezen hoe zij de overdracht van die gronden zag:

"Bij akte van 23.06.1931, behoorlijk ondertekend en geregistreerd, heeft de Stad Oostende aan de vennootschap OPEX overgedragen, als vrij en onbelast van alle lasten, voorrechten en hypotheken... de goederen vermeld in die akte en volgens het aangehecht plan.

De paragraaf 2 van het artikel 1 van het bestek betreffende de concessie specificeert dat de concessionaris het recht heeft het onteigenen en dat dit recht zich uitstrekt over een termijn van 20 jaar.

De onteigende heeft evenwel gemeend dat hij onmiddellijk de schadevergoeding zou ontvangen uit hoofde van die

5. Op dit punt loont het wellicht de moeite de originele franse tekst ook weer te geven:

"La ville d'Ostende fait remise à la société anonyme Ostende-Phare et Extensions (OPEX) pour laquelle sont ici présents ses représentants prénommés, en pleine propriété et pour quitte et libre de toute charge privilégiée ou hypothécaire quelconque, avec garanties de tous troubles, évictions et empêchements quelconques et avec les servitudes actives et passives s'il en existe, des biens communaux, spécifiés ci-après. Cette remise est faite à titre gratuit en exécution de l'article un du cahier des charges, clauses et conditions relatives à la concession par voie d'adjudication publique, de l'aménagement du Quartier du Phare situé à Ostende..."

onteigening, en de Stad heeft hem in die overtuiging gesterkt, want er is geen enkele onteigende aan wie de Stad niet verteld heeft dat de N.V."OPEX" hem moest betalen voor de onteigening".

Verschillende personen, aan wie een onteigeningsvergoeding diende te worden uitgekeerd, beklagden zich bij de Stad over het niet-betalen door de N.V."OPEX". Hierna gaat een voorbeeld:

"In het geval van een onteigening van een terrein van 2ha58a50ca in de Nieuwe Vuurtorenwijk ten verzoeken van de Stad Oostende heeft de Rechtbank van Eersten Aanleg te Brugge, bij vonnis van 30 juni 1930, mij de som van 286.250 fr toegekend + 20 % uit hoofde van de devaluatie van den frank + 15 % als wederbelegging, en de Rechtbank zegt dat het Stadsbestuur tegen consignatie van deze sommen in het bezit zal gesteld worden van het goed.

Aangezien de directeur van de vennootschap OPEX mij herhaaldelijk beloofd heeft dat de som verschuldigd door de Stad mij onverwijld zou uitgekeerd worden of dat ze zou geconsigneerd worden, heb ik mij er van onthouden verhaal te nemen op de Stad Oostende. Vóór het vonnis van de Rechtbank van Eersten Aanleg te Brugge, heeft de directeur van de vennootschap OPEX mij doen opmerken dat de vertraging in de procedure hem en zijn vennootschap zwaar nadeel berokkende. Deze vertraging liet het, zoo beweerde hij, de vennootschap niet toe haar plannen en bewerkingen uit te voeren; de bouw van een nieuwe kerk onder meer was, althans volgens den heer directeur, het vertrekpunt voor de valorisatie van de gronden, en zoolang het vonnis niet in kracht van gewijsde was gegaan, dienden de wegenwerken en andere gestopt te worden. Om die redenen stond ik het den directeur toe de wegenwerken en den aanleg te doen tegen een jaarlijks huurgeld van 2.000 fr. In afwachting van de consignatie van de verschuldigde som verlangde de directeur van de vennootschap OPEX vervolgens een kavel uit mijn terrein te verkopen aan de Zusters van St Joseph om er een nieuwe school op te trekken. Vertrouwend in de belofte van den

heer Directeur nopens de imminente consignatie van de som toegekend door de Rechtbank heb ik, met de medewerking van het Stadsbestuur van Oostende, onteigenende macht, de Zusters van St Joseph toegestaan te bouwen op mijn grond. De heer Directeur van de vennootschap OPEX heeft die kavel bij onderhandse akte verkocht aan de Zusters van St Joseph tegen 150.000 fr, waarop, in afwachting van het verlijden van de notarieele akte (wat maar kan plaats hebben na de consignatie van de onteigeningsvergoeding vastgesteld door de Rechtbank) hij een voorschot van 15.000 fr ontvangen heeft. De onmogelijkheid de notarieele akte te verlijden heeft den directeur niet belet de Zusters van St Joseph te sommeren hem het saldo van 135.000 fr te betalen.

Ik richt mij nu tot de Stad Oostende en hoop dat ze spoedig een einde zal stellen aan de onteigeningsprocedure en den toestand zal regulariseeren door het consigneren van de vergoeding die mij werd toegekend door de Rechtbank te Brugge".

Deze brief was gedagtekend 20.12.1932; dus 2 1/2 jaar na de uitspraak van de Rechtbank over de onteigeningsvergoeding.

Meerdere dergelijke voorvallen werden door de Stad bij aangetekende brieven gesignaleerd aan de N.V."OPEX", die niet antwoordde.

Gesommeerd aanwezig te zijn op een bespreking in het Schepencollege, schreef M. Louis Chaney -in wiens handen de leiding van de N.V."OPEX" was overgegaan- op 19.01.1933 aan M. Lebleu, die deze brief overmaakte aan de Stad:

"...van de eene kant heb ik nog geen definitief antwoord op gebied van financieele combinatie, maar precies morgen heb ik een rendez-vous met iemand die in de mogelijkheid verkeert mij een of twee miljoen te geven, wat het zou mogelijk maken de zaak van de onteigeningen te regelen tegelijkertijd met deze van het Stadsbestuur van Oostende..."

De N.V. "OPEX" bezorgde op 20.01.1933 aan de Stad een afschrift van een brief die zij richtte tot de advocaat G. Verougstraete te Brugge :

"Wij ontvingen zojuist de volgende assignaties die aan de Rechtbank de vernietiging vragen van de onteigeningen....

Wil U zoo goed zijn ons te melden welke het langste uitstel is dat U zou kunnen verkrijgen zonder dat wij verdragingsintresten moeten betalen? Als wij die verwijl-intresten betalen, kunnen wij dan nog een langer uitstel verkrijgen? Zie hier de tekst van een telegram van de Bankagent die de fondsen zal leveren:

"Zaak aangenomen. Fondsen beschikbaar einde Januari". Hij is categoriek over de termijn voor het ter beschikking stellen van een eerste schijf van 5.000.000 fr, maar wij willen in geen enkel geval iets doen vóór een ernstige oppuntstelling van alle geschillen in ons contract met de Stad Oostende.

U de verzekering geven dat de regeling zal getroffen worden binnen de opgegeven termijn lijkt ons overbodig omdat de Stad Oostende ons die gronden overgedragen heeft onbelast en vrij. Sommige van deze gronden werden trouwens als borg gegeven voor het verkrijgen van een kredietopening.

Wij zien het zoo dat wat tijd moet gewonnen worden met de consignaties. Wij meenen dat 3 maanden kunnen volstaan, en daarna zouden wij intresten betalen..."

In deze brief staat dat "bepaalde goederen als borg gegeven werden". Wat is er juist gebeurd?

Bij akte van 23.06.1931 werden door de Stad aan de N.V. "OPEX" ruim 39 hectare onteigende gronden overgegeven. Deze akte werd overgeschreven te Brugge op 06.07.1931.

Uit een nazicht in het hypotheekkantoor te Brugge blijkt dat op 31.08.1931 een inschrijving op het grootste deel van

deze gronden genomen werd tegen de N.V. "OPEX", ten voordele van het "Comptoir d'Escompte de la Banque Nationale" te Hasselt, tot zekerheid van:

1. 3.000.000 fr in hoofdsom van kredietopening;
2. 100.000 fr toebehoren;
3. 3 jaar intrest.

Deze inschrijving werd gevorderd krachtens een akte van kredietopening gesteld door de notaris Jean De Wijnter te Oostende op 03.08.1931. Deze kredietopneming gold zonder nader omschreven verplichting van aanwending voor de N.V. "OPEX". De N.V. "OPEX" verklaarde haar goederen "onbelast en vrij van elke geprivilegieerde schuld of hypotheek".

Kortom, de N.V. "OPEX" bekam op deze wijze een kredietopening van 3.000.000 fr in 1931, zonder de verplichting dit geld eerst aan te wenden tot betaling van onteigenden of voor de uitvoering van werken in de concessie.

De advocaat van het Stadsbestuur, Mter Verdeijen, deelde aan het Schepencollege bij brief van 10.08.1935 de juiste toedracht mee:

"Het is de Stad die de onteigeningen in de Vuurtorenwijk uitgevoerd heeft en die er toe gehouden is de onteigenden te vergoeden. Wat de N.V. "OPEX" betreft deze is, naar luid de stukken uit mijn dossier, slechts tussenkomend in de debatten".

In zake deze grondoverdracht kan men zich met nadruk afvragen in hoever deze bewerking kon geschieden in die omstandigheden.

Het artikel 76, 4° van de gemeentewet luidde in 1924:
Aan het advies van de Bestendige Deputatie van den provincialen raad en aan de goedkeuring van den Koning moeten onderworpen worden de besluiten van den raad over de

volgende zaken:

1° de vervreemdingen, dadingen, ruilingen van onroerende goederen en rechten van de gemeente.

Echter volstaat de goedkeuring door de Bestendige Deputatie van den provincialen raad, wanneer de waarde 5.000 fr of een tiende van de gewone begrooting niet overschrijdt, tenzij dit tiende meer dan 50.000 fr bedraagt".

Bij de wet van 27.08.1928 werden die cijfers respectievelijk op 35.000 fr en 350.000 fr gebracht, en het koninklijk besluit van 14.08.1933 voerde ze op tot resp. 50.000 fr en 500.000 fr.

Akkoord, het concessiecontract dat al die bewerkingen voorzag (ook de riool- en wegenwerken, enz.) werd in 1924 door de Bestendige Deputatie goedgekeurd. Maar kon het College van Burgemeester en Schepenen voor miljoenen frank gronden overdragen aan de N.V. "OPEX" zonder koninklijke goedkeuring van deze immobiliere bewerking? Men kan antwoorden dat de prijs meestal gerechtelijk was vastgesteld, doch in de modaliteiten van de overdrachtsakte had men bepaalde zekerheden kunnen opnemen ter verduidelijking "dat de onteigeningen gedaan worden op die uitsluitelijke kosten van den concessionaris".

De N.V. "OPEX" heeft de Stad veel verwijten gemaakt -en vaak terecht- doch vergat steeds te vermelden dat de Stad haar hoofdverplichting op een lichtvaardige wijze heeft vervuld, en wel de grondoverdracht. Tussen 1928 tot begin 1965 verkocht de N.V. "OPEX" voor ruim 28.000.000 fr bouwgronden, doch om zich een juist idee te kunnen vormen van wat dit betekent, moet men een bepaalde coëfficiënt toepassen.

Hierna volgt de opgave, per jaar, van de verkopeningen, waaruit onder meer blijkt dat de N.V. "OPEX" tijdens de oorlog zeer goede zaken deed : (6)

6. Dit zijn officiële cijfers, opgezocht in het hypotheek-kantoor te Brugge.

<u>jaar</u>	<u>verkoopcijfers</u>
1928	150.000 fr
1929	534.869,70 fr
1930	1.148.651,26 fr
1931	1.147.781,85 fr
1932	380.978,80 fr
1933	741.037,30 fr
1934	606.437,78 fr
1935	882.503,96 fr
1936	529.680,05 fr
1937	357.702,60 fr
1938	658.288,85 fr
1939	505.724,10 fr
1940	76.841,70 fr
1941	3.058.957,36 fr
1942	2.642.797,47 fr
1943	944.938,50 fr
1944	1.973.015,60 fr
1945	1.122.963,70 fr
1946	957.632,35 fr
1947	755.641,60 fr
1948	1.335.531,00 fr
1949	nihil
1950	227.700,00 fr
1951	nihil
1952	113.150,00 fr
1953	70.550,00 fr
1954	370.820,00 fr
1955	257.800,00 fr
1956	200.000,00 fr
1957	726.500,00 fr
1958	183.774,00 fr
1959	769.704,00 fr
1960	871.002,00 fr
1961	930.280,00 fr
1962	1.179.475,00 fr
1963	573.753,00 fr
1964	1.064.257,00 fr

1965 52.650,00 fr
28.103.360,00 fr

Omgezet in waarde 1965, mag men spreken van een ontvangst van ongeveer 90.000.000 fr. Zet men dit cijfer om in waarde 1983, dan geeft dit volgens de index van de kleinhandelsprijzen (publiciteit ANHYP) ongeveer 450.000.000 fr.

In 1965 had de N.V."OPEX" daarenboven nog ongeveer 24 hectare bouwgrond vrij voor verkoop.

Tot 1936 werden door deze vennootschap ongeveer 10 miljoen frank werken uitgevoerd en onteigeningsvergoedingen betaald.

Men mag zich tenslotte niet blind staren op deze cijfers: de Staat (Administratie der Belastingen) zal ongetwijfeld een zware heffing gedaan hebben op de inkomsten van deze financiële vennootschap. De N.V."OPEX" heeft haar zaken behartigd en kapitalen geïnvesteerd met de middelen die haar door het Stadsbestuur van Oostende op een nogal stuntelige manier werden ter hand gesteld.

Alle hoofdspelers in de geciteerde gebeurtenissen zijn overleden, en daarom meen ik dat dit deel van wat "geschiedenis" van de Vuurtorenwijk is, nu wel mag gepubliceerd worden.

Bredene, maart 1988

D. DEWULF.

2. DE SUBSIDIES.

Als men de zin te lezen zou krijgen : "de N.V."OPEX" is bereid te verzaken aan 20 annuïteiten van 60.000 fr, zo van haar kant de Stad Oostende zou afzien van de subsidies" en er worden later bij de uitvoering van de werken overheidssubsidies toegekend, aan wie komen die naar uw mening toe? Over de beantwoording van deze vraag hebben de Stad Oostende en de N.V."OPEX", concessionaris van de aanleg van de Vuurtorenwijk, jaren en jaren geruzied.

Opdat men zich een beeld zou kunnen vormen van het belang van deze zaak weze aangestipt dat de toelagen soms 1/3, soms 1/2 bedroegen van de kostprijs, en dat de N.V."OPEX" op 02.08.1932 deze laatste raamde op ruim 14.000.000 fr. Past men een coëfficiënt 15 toe om tot de hedendaagse prijzen te komen, dan geeft dit een raming van 210.000.000 fr.

De aanleg van de Vuurtorenwijk werd in openbare aanbesteding gesteld, en de heer Jean-Baptiste Lebleu, aannemer, diende op 22.10.1924 twee offertes in: in het eerste aanbod vroeg hij van de Stad de betaling van $360.000 \times 20 = 7.200.000$ fr, en in het tweede $60.000 \text{ fr} \times 20 = 1.200.000$ fr plus zekere technische wijzigingen aan het bestek.

In een rapport, op 11.03.1942 opgesteld door drie (inmiddels overleden) Stadsambtenaren, wordt dienaangaande het volgende verhaald:

"Bij het onderzoek van de soumissies gedaan door den huidige beheerder van "OPEX", den toenmaligen Stadsin-

genieur Verraert (1) werd onmiddellijk het voorstel Lebleu met annuïteiten van 360.000 fr afgewezen, daar de stadsfinanciën geen dergelijke uitgaaf toelieten, en werden de onderhandelingen met M. Lebleu gevoerd met het oog op het bewerken van het ontwerp-variant, mits weglating nochtans van de betaling der annuïteiten van 60.000 fr.

Hier willen wij een belangrijke factor in de destijds gevoerde discussies in het licht stellen:

Het lastenboek bepaalde dat de gebeurlijk verleende subsidies zouden ten goede komen van de Stad.

Welnu, wij herinneren ons zeer goed dat in de onderhandelingen gevoerd tussen M. Lebleu en M. Verraert, eerstgenoemde zich bereid verklaart te verzaken aan de annuïteiten van 60.000 fr, zoo van haar kant de Stad zou afzien van de subsidiën van Staat en Provincie, en zich zou beperken zelf de ontwerpen van inrichting van riolen en water goed te keuren bij uitschakeling van de hoogere overheid".

...Laat ons nu nagaan wat, ten dien opzichte, het proces-verbaal van aanbesteding in datum van 27 december 1924 aangeeft. Dit vinden we in 5° van gezegd document:

"De betreffende werken zullen in openbare aanbesteding gesteld worden door de zorg van het Schepencollege, en de door de Openbare Machten verleende toelagen voor deze werken zullen gebracht worden op het krediet van de vergunninghoudende maatschappij .

"OPEX" beweert dat, gezien in het proces-verbaal van aanbesteding het woord gebeurlijk, voorzien in den tekst van het lastenboek, niet meer voorkomt, er dus spraak is van onbetwistbare subsidies.

Dit beweren schijnt ons volstrekt onaanneembaar. Inder-

¹De heer A. Verraert werd na het beëindigen van zijn mandaat bij het Stadsbestuur inderdaad beheerder van de N.V."OPEX".

daad, wanneer de Stad zelf de subsidiën zal genieten (tekst lastenboek) meldt ze : gebeurlijk. Hoe zou ze anders kunnen bedoelen, wanneer ze deze subsidies afstaat aan een derde?. Dit vooral dat eenieder weet dat "subsidiën", nooit een verplichting zijn.

Ten andere ; op 28 oktober 1924, dus 3 dagen na de soumissie en vóór het toekennen der concessie aan M. Lebleu, schrijft H. Ingenieur Verraert aan de aanbesteder:

"De kosten van de saneeringswerken (riolen, pompstation, waterleidingen, watertoren) ramend op 4.500.000 fr, kan de Stad van den Staat een subsidie verwachten gelijk aan 1/3, hetzij 1.500.000 fr, op voorwaarde hem de plannen voor te leggen ter goedkeuring en tot de openbare aanbesteding over te gaan. Indien ik aan de Stad zou voorstellen af te zien van deze subsidie en zich te beperken tot het goedkeuren van de ontwerpen die U haar zou moeten voorleggen, zou U dan bereid zijn bij wijze van compensatie af te zien van de annuïteit van 60.000 fr van het aanbod nr.2?".

En op 1 november 1924 antwoordt M. Lebleu:

" In het geval dat de Stad bereid is te verzaken aan de Rijkssubsidie die de Staat aan de gemeenten toekent (2) en op voorwaarde dat mijn ontwerpen van de saneeringswerken aangenomen worden, ben ik bereid bij wijze van compensatie te verzaken aan de annuïteit uit mijn aanbod nr. 2.".

Daaruit blijkt ten overvloede dat, zo de Stad hare subsidiën zou verzaken en zich zou beperken zelf de ontwerpen van M. Lebleu goed te keuren, zonder ze te onderwerpen aan de

2. De heer Lebleu zegt niet wat hij verstaat onder het verzaken door de Stad aan de Rijkssubsidies, maar het is waarschijnlijk dat hij bedoelt ten voordele van de N.V."OPEX" en dat hij misschien onwetend was van de bepaling dat subsidies enkel kunnen verkregen worden op werken, waarvan de uitvoering openbaar aanbesteed wordt.

goedkeuring der Hogere Besturen, M. Lebleu bereid was te ver-
zaken aan de 60.000 fr.

Met andere woorden, het WAS DE STAD DIE HET OFFER BRACHT
MET AAN DE SUBSIDIEN TE VERZAKEN.

Anderzijds schreef de toenmalige H. Schepen van Openbare Wer-
ken ingevolge een ander bij de Stad toegekomen voorstel, aan
M. Lebleu op 21 november 1924, in antwoord op de brief van 1
november van M. Lebleu:

"Ik verzoek U mij verder te doen weten of U zonder ee-
nige betaling van Stadswege, bereid is de straten in dit
kwartier te bestraten in plaats van ze te macadamiseren,
als de Stad U de eventueele subsidies laat door de Staat
en de Provincie toegekend op de saneeringswerken".

Op 1 december antwoordde M. Lebleu aan M. Elleboudt, de toen-
malige Schepen van Openbare werken:

"Hoewel deze variante voor ons een zwaar sacrificie be-
teekent, heb ik de eer positief te antwoorden op uw ver-
zoek, doch met het volgend voorbehoud:

1) de bestrating zal gelegd worden in al de hoofdwegen;
wij stellen evenwel voor in de straten van 2de orde,
zooals in de wijken goedkope woningen, een agglomeraat
toe te passen in overleg met den Directeur van de Werken
van de Stad.

Wij ramen de oppervlakte van deze secundaire wegen op de
helft van het totale wegvlak.

2) Indien tijdens den loop van de concessie een deel van
Breedene tusschen de Koninklijke Baan en de Spuikom bij
Oostende zou worden ingelijfd, dan zou dit deel begrepen
worden in onze concessie tegen dezelfde voorwaarden ⁽³⁾.

³. De inwoners van het betrokken gebied van Breedene zullen
nu wellicht verrast opkijken bij het lezen van de bijzondere
attentie waarvan zij vanwege de N.V. "OPEX" het voorwerp hebben
uitgemaakt !.

Dit zou geschieden ter gedeeltelijke compensatie van ons verlies aan de jaarlijkse vordering, want de subsidies die ons door den Staat en de Provincie zouden toegekend worden, wegen lang niet op tegen de méér-uitgave die te onzen laste valt".

Daaruit kan worden bepaald, dat er geen spraak van geweest is, toch niet wat de Stad betreft, dat de subsidiën zeker zouden worden toegekend, gezien M. Elleboudt sprak van eventuele subsidies.

Tot daar het rapport van de drie Stadsambtenaren, dat beslist afwijzend stond tegenover de eis van de N.V. "OPEX".

In 1930 werd een voorontwerp voor het uitvoeren van rioolwerken in een deel van de Vuurtorenwijk goedgekeurd en aan de Gouverneur gestuurd met de vraag:

"Het ware ons terzelfdertijd aangenaam te mogen vernemen welk het bedrag is van de hulpelden, welke door den Staat en de Provincie zullen worden toegekend".

Op 11.02.1931 stuurt de heer Strubbe, Arrondissementsingenieur, de goedgekeurde bundel terug met de opmerking:

"Aangezien de bedoelde werken uitsluitelijk op kosten der naamlooze maatschappij "OPEX" uitgevoerd zullen worden en dat zij later onvergold aan de Stad Oostende afgestaan worden, kan er geen spraak zijn van tusschenkomst van Staat of Provincie."

De N.V. "OPEX" verklaarde zich bereid de werken uit te voeren, doch voegde er op 30.11.1931 bij:

"Wij signaleeren U dat momenteel elke Staatssubsidie gesupprimeerd werd; nu is de conventie die U gecontracteerd hebt nopens den aanleg van de Vuurtorenwijk, onder andere gebaseerd op het voordeel van de eventueele Rijkssubsidies. Wat denkt U te kunnen doen om dit ver-

lies voor ons te compenseren?".

De Stad antwoordde op 04.12.1931 onder meer:

"Het is duidelijk dat dit voordeel maar een eenvoudige eventualiteit is en geenszins een verplicht karakter heeft. Als de Staat geen subsidies meer verleent, kan de Stad dit niet verhelpen, zij is zelf slachtoffer van dezen maatregel".

Thans wordt nu verder het rapport geciteerd van 11.03.1942 van de Stadsambtenaren:

"Intusschen, op 5 januari 1932, vraagt de Bond der Aannemers van de Kust, dat de Stad zou waken op het navolgen van het lastenboek, namelijk het in Openbare Aanbesteding stellen van de rioolnetten en deze voor de waterleiding. "

Wij sturen op 13 januari 1932 afschrift van dezen brief aan "OPEX", met verzoek ons te doen weten welk gevolg U denkt er aan te kunnen geven".

Op 15 januari 1932 schrijft de N.V. "OPEX":

"Wij stemmen er mee in dat U de werken van het rioolnet en het drinkwaterbedelingsnet in aanbesteding stelt, op voorwaarde dat U ons de toekenning verzekert van de subsidies van de Staat en de Provincie, enige reden trouwens waarom deze clause werd opgenomen in ons contract."

Op 1 maart 1932 keurt de Gemeenteraad de plannen en het lastenboek goed ingediend door "OPEX" met het oog op het inrichten der riolen in de strook A harer vergunning (4).

Dit besluit wordt op 8 maart 1932 aan "OPEX" medegedeeld

4. Het betreft hier grosso modo de zone tussen de Voorhaven en de Stanleylaan.

en er wordt haar gevraagd schikkingen te treffen opdat wij tot de aanbesteding zouden kunnen overgaan.

Op 9 april 1932 meldt "OPEX":

"dat zij alle schikkingen getroffen heeft tot het be-
stellen der materialen,
en dat zij eerlang het plaatsen der leidingen in aanbe-
steding zal stellen".

Tengevolge van de opmerkingen door de technische dienst gemaakt aan M. Lebleu, namelijk, dat het principe der ver-
plichte openbare aanbesteding door de Stad aldus niet bewaard
is, schrijft "OPEX" op 16 april 1932, brief toegekomen op 18
bij ons Bestuur, dat gezien er geen subsidiën worden geschon-
ken, zij de vrijheid heeft de werken zoals ze door de Stad
goedgekeurd werden, uit te voeren in de voor OPEX meest
voordelige voorwaarden en dat zij dus niet tot de openbare
aanbesteding verplicht is, stelling, zo voegt "OPEX" er bij,
welke door de Provincie wordt aangenomen.

Om dienaangaande zekerheid te hebben zet de Stad op 19
april 1932 de stelling "OPEX" uiteen aan de Gouverneur en
vraagt zij :

"Wij bidden U ons bij hoogdringendheid te willen laten
weten indien gij U kunt aansluiten bij de stelling van
de Maatschappij "OPEX" en wij, bijgevolg, mogen afzien
van de stipte toepassing van gezegde laatste alinea".

Ten titel van inlichting weze hier de bedoelde alinea
van de brief der Provincie gedagtekend 10 oktober 1930 ver-
meld:

"Verder blijkt dat verstaan dat, zoals in de oorspronke-
lijke vergunningsakte voorzien is, de gezondheidswerken
bij openbare aanbesteding moeten opgedragen worden".

"Op 27 april 1932 komt ons het schrijven toe van 25 van

den Heer Gouverneur waarin gemeld wordt:

"Het voorstel van "OPEX", de rioolleidingen zelf te leggen in de Vuurtorenwijk, mag aangenomen worden".

Uit hetgeen voorafgaat kan ontegensprekelijk afgeleid worden:

1° dat de Stad de subsidiën heeft aangevraagd, dus geen verzuim heeft gepleegd;

2° dat "OPEX" uit eigen beweging heeft verzaakt aan de door het lastenboek opgelegde openbare aanbesteding, dus aan de subsidies (5).

3° dat het besluit 2° natuurlijk is, gezien OPEX in haar brief van 30 november zelf spreekt van "subsidies éventuels de l'Etat" en de thesis van "OPEX" bevat in haar schrijven van 15 januari 1932 "l'unique raison pour laquelle on a prévu cette clause (deze der openbare aanbesteding) dans le contrat".

Hiermee was de kous lang niet af.

De N.V. "OPEX" kon zich niet verenigen met de beslissingen van de Bestendige Deputatie en van de Minister van Volksgezondheid, dat geen bijdrage kan toegestaan worden in de gezondheidswerken, en deed persoonlijk stappen om een herziening van deze standpunten te verkrijgen.

Terwijl de Bestendige Deputatie steeds geweigerd heeft haar houding te herzien, nam de heer Minister van Volksgezondheid een heel nieuwe houding aan bij brief van 29.07.1937:

Ministerie van Volksgezondheid. Brussel, den 29 juli 1937

Bij schrijven van 11 juni 1937 liet ik U weten dat mijn departement niet kan tusschenkomen in de uitgaven ver-

5. Tenzij de omstandigheden zo waren dat wegens de vooruitgang van de huizenbouw in alle geval voor een doorlopend eind afvoer van rioolwaters diende te worden zorg gedragen, en dat de N.V. "OPEX" in de wanhopige toestand waarin de houding van de openbare besturen haar bracht, eenvoudig niet anders kon.

eischt voor de werken van riolering in de concessie OPEX (Vuurtorenwijk) te Oostende.

Ik heb echter deze zaak aan een nieuw onderzoek onderworpen en ben tot het besluit gekomen de toelagen te verleen voor de nog niet uitgevoerde of aanbestede werken. En wel om volgende redenen:

Het contract bestaande tusschen de Stad Oostende en de Vennootschap "OPEX" is geen gewoon contract waarvan het bestaan of niet bestaan geregeld wordt door het Burgerlijk Wetboek. Het geldt hier eene concessie, waarvan de toekenning beheerscht wordt door het publiek en administratief recht. De bestendige Deputatie heeft een concessieakte, samen met wederzijdsche voorwaarden, destijds goedgekeurd. Dientengevolge moet men eerstens aannemen dat de vennootschap "OPEX" wettig in de plaats gesteld is van de gemeente Oostende voor het uitvoeren der werken van openbaar nut in het haar toegewezen gebied. Voor het uitvoeren dier werken op haar kosten wordt de vennootschap schadeloos gesteld op eene bijzondere wijze: toekenning der gemeentetaksen nl en der toelagen. Het spreekt van zelf dat de Stad Oostende geen formeel recht bezit op het verkrijgen van toelagen, die de Staat of de Provincie nooit verplicht zijn toe te kennen. Doch het is een feit dat, alvorens aan te nemen zich in de verplichting der gemeente te laten substitueren, de vennootschap "OPEX" haar prijs berekend heeft met inachtning der toenmalige gebruikelijke toelagen, de gemeente heeft daarin toegestemd en de Bestendige Deputatie heeft hare goedkeuring gehecht aan de getroffen regeling. Indien die toelagen nu niet worden toegekend, dan is de vennootschap "OPEX" gerechtigd zich erover te beklagen dat een van de voorwaarden van de concessieakte niet wordt nageleefd en kan zij, op grond van art 1382 van het Burgerlijk Wetboek, schadevergoeding eischen vanwege de Stad Oostende, in wier plaats de vennootschap de werken uitvoert.

In acht nemend dus dat, door een regelmatige concessie, de Stad Oostende de vennootschap "OPEX" in hare plaats werken van openbaar nut laat uitvoeren, dat de Stad door

de rechtbank kan veroordeeld worden tot het betalen van schadevergoeding, hetwelk bewijst dat de werken ten laste van de Stad vallen, heb ik geoordeeld de toelage van 1/3 in principe te moeten beloven voor de nog aan te besteden werken op de gebruikelijke voorwaarden.

Voor de reeds uitgevoerde of aanbestede werken echter kan niets meer toegekend worden omdat de administratieve voorschriften die de aanbesteding dienen vooraf te gaan en te volgen niet werden nageleefd.

Voor den Minister,
De Secretaris Generaal,
Dr René Sand
N° 89129

Welke was de reactie van de Stad?

Bij brief van 02.09.1937, gericht tot de heer Gouverneur, meldde het Schepencollege :

"Wij kunnen niet nalaten den H. Minister onzen welgemeenden dank uit te drukken nopens het door hem getroffen besluit... Wij betreuren nochtans niet te kunnen aansluiten bij de overwegingen, die tot het treffen van deze beslissing hebben aanleiding gegeven, en vooral niet daar waar de H. Minister beweert, dat de Maatschappij OPEX, op grond van art 1382 van het Burgerlijk Wetboek, schadevergoeding van de Stad kan eischen en evenmin in zake het gebrek aan recht, voor de Stad, op hulp-geld".

In het rapport van de drie Stadsambtenaren uit 1942 weze nog het volgende verwijt geciteerd:

"Zoo OPEX zoo zeker was van het aanvaarden harer stelling welt bij ons de vraag op: Waarom heeft OPEX ons te gepasten tijde de argumenten niet bezorgd, die ze nu bij het bevoegd Departement heeft doen gelden, in plaats van eenvoudig weg af te zien van de subsidiën".

De N.V. "OPEX" schreef nochtans:

- Op 24.08.1932:

"Ziehier de verscheidene punten waarvan de N.V. "OPEX" zich verplicht zal zien de oppuntstelling te vorderen:
.... 4° Compensatie voor het verlies van subsidies van Staat en Provincie voor de gezondheidswerken..."

- Op 23.03.1933:

"De Maatschappij "OPEX" verkeert in de meening, dat zij recht heeft op toelage van den Staat voor de uitvoering van zekere werken enz... in geval de Staat de toelage, voor wat betreft de gezondheidswerken, niet toekent. De maatschappij "OPEX" beweert, dat de vergunninghouder zijne twintig jaarlijkse afbetalingen van 360.000 fr door de Stad te doen, alleenlijk heeft laten vallen doordat de Stad, in tegenstrijd met het lastenboek, de toelage van Staat en Provincie ten bate van den vergunningshouder maakte..."⁽⁶⁾

- Op 10.05.1936 (verklaring M. Chaney aan de pers) :

"Vermits de Stad de subsidies op ons krediet niet plaatst, vermits de Staat weigert uit te betalen, kunnen wij ook niet verplicht worden de werken uit te voeren. Integendeel, van zoodra wij gekrediteerd worden laten wij de werken uitvoeren en leggen de noodige sommen bij-
".

De N.V. "OPEX" verzaakte nimmer aan de subsidies, doch beging een andere fout door de werken niet voort te zetten. De Stad heeft hierdoor een deel van de werken zelf moeten

⁶. Deze tekst was in het Nederlands gesteld en is blijkbaar op een erg stuntelige wijze uit het Frans vertaald. De bedoeling is kennelijk dat de Stad de subsidie vroeg op de rug van de concessionaris.

uitvoeren en bekostigen, wat ook een miljoenenschuld van de N.V. "OPEX" aan de Stad betekent.

De diensten van de Stad Oostende maakten in 1933-1934 een ontwerp op van een nieuw avenant "overeenkomst over de regeling der geschillen", dat het volgend artikel bevatte :

Art.8 - Toelagen voor gezondheidswerken:

De ontwerpen der gezondheidswerken goedgekeurd voor geheel de vergunning door de hogere overheid, werden be-
raamd op een bedrag van 14.110.067 fr. De Staat en de Provincie hebben hunne toelagen geweigerd.

Dienvolgens werden de ontwerpen vereenvoudigd; de hie-
navermelde posten werden afgeschaft:

(volgt opgave): 7.205.400 fr

Gelet op deze vermindering der uitgaven, verzaakt de maatschappij "OPEX" aan alle aanspraak tot verleening van toelagen door den Staat en de Provincie voor gezond-
makingswerken.

Nochtans, moesten gezegde openbare machten in de toe-
komst op hunne beslissing terugkomen, is het verstaan dat de toelagen welke gebeurlijk zouden verleend worden, uit hoofde der werken uitgevoerd door "OPEX" of voor rekening van deze laatste, aan de maatschappij "OPEX" zullen ten goede komen (7).

Kreeg de N.V. "OPEX" kennis van dit voorstel ?

Officieel, op 09.10.1933. Evenwel werd door de advocaat Armand Delsaux uit Brussel, namens de N.V. "OPEX" bij brief van 05.04.1934, een nota aan de Stad overgemaakt. Dit schrijven vermeldt uitdrukkelijk:

Deze nota is confidencieel, in die zin dat ze niet mag verspreid worden en nooit aan een rechtbank mag voorge-
legd worden.

7. In de plaats dat een eind gesteld wordt aan deze betwis-
ting, zou het spel van vooraf aan kunnen herbeginnen.

Bij latere brief heeft de N.V. "OPEX" uitdrukkelijk toegestaan de tekst van deze nota, enkel met betrekking tot de subsidies, aan te halen. Hij luidt:

8° Subsidies:

De vennootschap heeft nooit de schrapping gevraagd van werken, die trouwens zullen vervangen worden door andere, misschien, duurdere.

Deze bepaling zoals ze is gesteld, is onaanvaardbaar.

"OPEX" zou met het volgende kunnen instemmen:

De saneeringswerken zullen door de zorg van het Schepencollege openbaar aanbesteed worden. De gebruikelijke toelagen zullen aan, de Hoogere Overheden gevraagd worden en op het credit van de rekening van de vennootschap gebracht worden. Voor de toelagen die verloren gingen op de reeds uitgevoerde en nog uit te voeren werken, zal de Stad een compenserende vergoeding toekennen".

Er is nog een brief van de N.V. "OPEX", officieel ditmaal, van 15.04.1938, die onder meer hierover handelt:

"U gelieve hierbij een nota te vinden over onze wederzijdsche toestand vóór en na de Avenant:

1° De Stad heeft verzaakt aan voor ongeveer 7.000.000 fr werken. Laten we dit cijfer in zijn geheel aannemen, als compensatie voor "OPEX", alhoewel het tot de helft zou moeten herleid worden, want als "OPEX", voor 7.000.000 fr meer saneeringswerken zou moeten verrichten, dan zouden de subsidies met 50 %, hetzij met 3.500.000 fr toegenomen zijn. Indien "OPEX" als discussiepunt, het cijfer van 7.000.000 fr wil aannemen, dan gaat het in werkelijkheid enkel om 3.500.000 fr in haar voordeel.

De oorlog stond voor de deur, en in 1945 werd vertrokken op een gans andere basis, die -gelukkig- een einde maakte aan deze onverkwikkelijke geschiedenis.

Bredene, maart 1988

D. DEWULF.